

KRAĞ (61) *sb m*

sg *N* krąg (15). ◊ *G* kręgu (2). ◊ *A* krąg (33). ◊ *I* kręgiem (3); -em (1), -(e)m (2). ◊ *L* kręgu (1), [krągu]. ◊ *pl N* kręgi (1). ◊ *A* kręgi (4).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XVIII w.

1. Coś okrągłego, kolistego lub kulistego; *circulus Calag, Cn; circus Calep; orbis Cn* (33) : Kreiřs. Okrąg/ et Krąg. *Circulus. Calag* 314a; *Calep* 200b.

W przen (1) : gdybyście/ tám rzucili oczy/ Gdzie nieśmiertelnych rzeczy krąg fię toczy *GrabowSet X*.

a. *O ziemi, niebie, ciałach niebieskich i ich pozornej drodze wokół ziemi: tarcza, kula; sfera; orbita; circulus, globus, orbis, rota, sphaera Cn* (24) : niebo okrągłe/ ozdobione tak wielom iálnych pochodni/ w pośrodku ziemiá żywioły ogárniona/ j niczym nie podpárta łtoi/ łłończe ktore obehodząc then krąg wżytko ofwieca *GórnDworz L15v; Solstitium – Przeftapienie słońca na infzi krąg. Calep* 988a.

Wyrażenia: »krąg miesięczny« (2): Niéma vftac potomftwo [...] Ani zacny thron iego: póki łzlákiem dawnym Prędkie łłońce poleci/ y nie vchodzony Krąg miesięczny *KochPs* 134, 105.

»krąg niebieski, nieba« (3 : 1): Piérwéy niżli góry wftály/ Niż ziemiá/ niż okazały Krąg niebieski ieft łtworzony/ Tyś ieft/ boże niełkończony. *KochPs* 136, 200; vkaż łwé oczy Gwiazdom równé/ które prędkie krąg niebá toczy. *KochFr* 106; *KochPhaen* 2.

peryfr. »krąg odmiennej światłości« = *księżyc* (1): Toli ieft ogień ón nieugálzony Złotého łłóncá [...] Toli ieft ón krąg odmiennéy światłości/ Wódz gwiazd różlicznych *KochPieś* 11.

»krąg przejrzysty« = *w dawnej kosmologii dziewięta sfera niebieska, znajdująca się ponad sferą gwiezdną, tzw. niebo kryształowe (caelum crystallinum)* (1): Poyźrzy po łklepie/ y kręgu przeźrzyłtym/ Vznay y wagę: pátrz iák kołem łftym/ Chodzi *GrabowSet T3*.

»krąg słoneczny, słońca« [*szyk 3 : 4*] (2 : 2): Imię ná wieki iego nie zgáśnie/ Dokąd łłoneczny gore krąg iálnie *KochPs* 106, 129; *KochMarsz* 154; Przeciwko oycu krzywoprzyśiężnému/ Zacnie łklamála: pánná czci bez koncá Pod kręgiem łłóncá. *KochPieś* 50.

»krąg świata« (3): Gdyżem ieft/ niebu brzydki: á krąg światá Widząc/ iák márnie trawię łwoie látá/ Mnie łobie hydźi *GrabowSet Tv, E3v, E4*.

»krąg ziemski« [*szyk 4 : 2*] (6): Niechay zágrzmi morze łłoné/ Y dułze w morzu zrodzoné: Niech łye krąg łziemłki ráduie/ Y co łye ná nim náyduie. *KochPs* 148, 75, 140, 146, 187, 189.

Szereg: »kręgi i biegi« (1): DVchy Niebieskie czyłte; Zwierzchnie kręgi y biegi; Y wy niebieskie przeźrzyłte kryłztały/ Ktore/ ognie wieczyłte Miárkuiać/ w krełsiech brzegi Maćie *GrabowSet V4v*.

b. *Dysk; discus Mącz* (2) :

Zwrot: »kręgiem grać« (2): *Discobulus*, Który kręgiem gra. *Mącz* 90c, 90c.

c. *Piłka do gry; pila Mącz, PolAnt* (4) : *Paganica pila*, Piłá álbo krąk [!] chłopski który chłopi ná włsi grawáją. *Mącz* 272d, 90c.

W porównaniu (1): Oto Iehowá zápleni cię w plon mężu [...] Taczáiać potoczy cię potoczeniem (iáko) krąg do ziemié dálekiey rękómá/ tám vmrzełz *BudBib Is* 22/18.

Przen: metonimicznie: Gra w piłkę (1) :

Zwrot: »krąg grawać« (1): chłóptwo krąg w połród włsi zwykli grawáć *Mącz* 90c.

d. [*Koło garncarskie; rota Vulg, PolAnt: BibRadz Ier 18/3; Tedy m wízedł do domu gárncarzowego/ á oto on robił ná krągu [ná okrągu Leop] Leop 1577 Ier 18/3 (Linde).*]

e. [*myśliw. Pułapka na dzikie kaczkí: (nagł) Kaczorow ná krąg iákim ípołobem małz dołtáwác (-) DOłtań káczkí tákowey coby ná wodzie nie bywáła [...]/ małz krąg wczynić iáko wielki tálerz [...]/ włtaw go rowno z wodą/ á tám káczkę wwiéź/ sídeł náłtáwiay w koło CygMyśl C4v.*]

2. *Ruch kołowy, krązenie; wirowanie; wir; gorges Calep; eireuitio, circuitus, circulatio, gyrus Cn (1) : Gorges – Głębokosc w wodach, krąg w wodzie. Calep 466b.*

3. *Kości kręgosłupa, zwłaszcza te, które tworzą jego odcinek szyjny; kark; cervix Mącz, Cn; iugulus a. iugulum Mącz; vertebrae cervicis Cn [pl] (6) : vmarla we trzy nyedzyelye Bo yey bel dal wkrągi pylatikiem yłch zribałty movila LibMal 1545/104v; Mącz 50b; leżenie [na wznak] żołądek obraża/ [...] nápełniáiąc złymi wilkościami mozg/ kręgi/ y pokrątki SienLek 11v.*

Zwrot: »wziác głowę na kręgi« = pochylić głowę (1): Stes capite obstipo, Weźmi głowę ná kręgi yákoby miał yáki ftós á vderzenie głową wczinić. Mącz 257c.

Wyrażenie: »kręgi w szyjej« (1): Iugulus et iugulum, Kárki álbo kręgi w íziyey. Mącz 177b.

Szereg : »karki albo kręgi« (1): Mącz 177b cf Wyrażenie.

»kręgi a szyja« (1): Iugulum dare, Kręgi á ízyyę wyciągnąć ku ścięciu. Mącz 91d.

4. *Wyrażenie przyimkowe w funkcji przysłówka lub przyimka: »w krąg« = wokół, dookola; ze wszystkich stron; circinato, circulatim, circiusecus Calep; circulo, circum, gyrando PolAnt (21) :*

a. *W funkcji przysłówka (18) : A ták Skrzyniá Páńlka obefzłá miáłto w krąg ieden raz BibRadz Ios 6/11, Prov 8/27, Iudith 1/1; BudNT Mar 3/34; nádłzedłem słupá/ o trzy łokcie wkrąg miąźlżégo Oczko 8v; WSzelki naród/ wízelkié plemię/ Coścíe wkrąg obśiedli ziemię/ Páná z chęcią wyznawaycie KochPs 177, 114, 190; Lunatus wkrąg nagieti, iak miefiacz na nowie biwą. Calep 617b, 196b, 199a [2 r.], 201a, 256b [2 r.], 617b, 719a; Ktore [słońce] z twych wiernych wyrokow w krąg chodzi/ Koło ziemłkich niłkości GrabowSet E2v.*

b. *W funkcji przyimka [czego] (3) : pięć gwiazd/ s ktorých káżdá ináčzey á ináčzey połtępuiácz/ thenze bieg w krąg niebá odpráwuie GórnDworz L15v; Słyniefz w krąg íwiátá z męłtwá PaprPan V3; Widzę tylko brunatne obłoki w krąg liebie KołakCath C5.*

Synonimy: 1. koło; a. sfera; 2. wir, głębokość; 3. kark, krczyca; 4. wkoło.

Cf KRAŻENIE, OKRAĞ